
Universitetets policy for og ordning med Open Access

Bakgrunn

Å gjøre resultatene fra forskning tilgjengelig for alle er viktig og omtales i universitetets strategi der det prioriteres:

å gjøre forskningsresultater i størst mulig grad tilgjengelig for alle gjennom åpen publisering, egenarkivering i åpne institusjonelle arkiver og tilgjengeliggjøring

At vitenskapelige publikasjoner gjøres tilgjengelig for alle på web omtales gjerne som Open Access (OA).

Universitetsstyret behandlet en redegjørelse om arbeidet med Open Access i april 2008 (sak 34/08). I saken ble også situasjonen for universitetets eget elektroniske arkiv, BORA (Bergen Open Research Archive), drøftet. BORA inneholder forskningspublikasjoner fra Universitetet i Bergen, men også for andre institusjoner i Bergen. Styret ba om å få seg forelagt prinsipper for en Open Access-politikk etter drøfting i universitetets organer.

I styresak 39/09 ble det redegjort for oppfølgingen av styrevedtaket i sak 34/08. Spørsmål i tilknytning til Open Access var diskutert i Forskningsutvalget i forbindelse med en orientering om BORA – Bergen Research Archiv. Open Access mer generelt var tema for drøfting i Forskningsutvalget i november 2008, til drøftingen var det utarbeidet et internt drøftingsnotat ved Universitetsbiblioteket, med bakgrunn og status for Open Access, internasjonalt, nasjonalt og lokalt. Forskningsutvalget drøftet videre Open Access i mars 2009 (Sak 03/09) etter innspill fra Norges Forskningsråd og rapport fra Universitets- og høyskolerådet (UHR) om økt tilgang til norske forskningsresultater.

I sak 39/09 ble følgende vedtatt:

- «1. Universitetet i Bergen har som mål at resultatene av forskningen ved institusjonen skal være offentlig tilgjengelige og vil legge forholdene til rette for økt og åpen tilgang til forskningsresultater gjennom elektroniske arkiver for fagfellevurderte tidsskriftartikler.
2. Alle ansatte ved UiB bes levere vitenskapelige fagfellevurderte artikler til institusjonen ved publisering. Målet er at alle ansatte fra og med 1.1.2010 leverer slike publikasjoner.
3. Fagfellevurderte tidsskriftartikler legges ut i BORA etter samtykke fra forfatter og utgiver. Versjonen som tilgjengeliggjøres bør være lik den publiserte versjonen.
4. UB gis ansvar for informasjons- og tilretteleggingsarbeidet for fagmiljøene.»

Oppfølging og ny drøfting

I juni 2011 oppnevnte universitetsledelsen en arbeidsgruppe med følgende mandat:

"Arbeidsgruppen bes gjennomgå universitetets policy og ordninger for Open Access. Gruppen bes utrede og gi forslag til det fremtidige arbeidet. Gruppen bes vurdere en eventuell etablering av tiltak, som et publiseringsfond, for å dekke kostnader til publisering. Gruppen bes også foreslå eventuelle endringer i policy for elektronisk arkivering og tilgjengeliggjøring av publikasjoner, masteroppgaver og PhD-avhandlinger ved UiB."

Gruppen, som ble ledet av professor Maurice Mittelmark, leverte sin innstilling 04.11.2011. I innstillingen anbefales noen endringer i universitetets policy for elektronisk arkivering og tilgjengeliggjøring av publikasjoner, slik den ble uttrykt i april 2009 (se over).

Innstillingen følger vedlagt. I innstillingen gis følgende anbefalinger:

1. UiB tar initiativ overfor andre universitet og internasjonale samarbeidsorganer for forskning og høyere utdanning på den ene siden og politiske myndigheter på den andre med sikte på å finne fram til adekvate nasjonale og internasjonale tiltak for open access.
2. UiB ber alle ansatte gjøre sine vitenskapelige publikasjoner i størst mulig grad tilgjengelige i åpne arkiv og/eller ved åpen publisering.
3. Ansatte oppfordres til å publisere sine vitenskapelige publikasjoner hos forlag som gir åpen tilgang til publikasjonen så lenge slik publisering ikke går på bekostning av den akademiske friheten eller universitetets målsetning om publisering i velrenommerede publiseringskanaler.
4. Det må klarere stadfestes at det er et ledelsesansvar å bidra til at UiB kan leve opp til idealene om at forskningens resultater skal være offentlig tilgjengelige.
5. Universitetsbiblioteket (UB) gis ansvar for informasjons- og tilretteleggingsarbeidet overfor fagmiljøene og for å rettighetsklarere publikasjoner for tilgjengeliggjøring i BORA.
6. Dagens retningslinjer for arkivering og tilgjengeliggjøring av masteroppgaver videreføres som en del av universitetets policy. Studenter oppfordres til å tilgjengeliggjøre sine masteroppgaver i BORA dersom slik tilgjengeliggjøring ikke vil kunne komme i konflikt med annen publisering.
7. Doktorgradskandidater oppfordres til å tilgjengeliggjøre sine avhandlinger i BORA dersom slik tilgjengeliggjøring ikke vil kunne komme i konflikt med annen publisering. UiB bør videre vurdere om en ordning tilsvarende den som gjelder for innlevering og arkivering av masteroppgaver kan innføres for doktorgradsavhandlinger.
8. UiB vurderer å etablere en budsjettpost for kostnader ved open access publisering på nivå 1 og 2, inkludert hybridtidsskrifter. Forskere må ha mulighet til å søke støtte fra slike avsatte midler om de har ekstern finansiering eller ikke. En slik budsjettpost bør etableres først som en treårig, fullskala prøveordning. Det bør foretas en grundig vurdering av faglige og økonomiske implikasjoner før en slik prøveordning settes ut i livet.
9. UB får ansvar for betale for medlemskap hos open access utgivere og for å forhandle frem best mulige avtaler om denne typen medlemskap som en del av nasjonale lisenser.

Universitetets forskningsutvalg drøftet innstillingen 08.02. 12 (FU-sak 02/12) og ba om at den ble sendt til høring.

Høringsrunden

Innstillingen ble sendt til høring hos fakultetene, Universitetsmuseet, Universitetsbiblioteket og Studentparlamentet i brev 02.02.2012 med frist for uttalelser 15.04.2012.

Det humanistiske fakultet og Det psykologiske fakultet uttrykte takk til arbeidsgruppen for godt og grundig arbeid og hadde ikke kommentarer til innstillingen.

Det juridiske fakultet oppfordret universitetsstyret til nøye å overveie i hvilken grad og i hvilket omfang institusjonen skal være villig til å prioritere publisering i open access foran annen forskningsfinansiering og hadde ellers ikke merknader til innstillingen.

Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet fremhevet også at gruppen hadde gjort et godt arbeid og konstaterte at omfanget av open access-publisering ved UiB øker. Fakultetet mener det er viktig at institusjonen legger til rette for og oppfordrer til bruk av åpne publiseringskanaler, men samtidig understrekes prinsippet om at forskerne, innenfor den

akademiske frihet, selv må gjøre den faglige vurderingen om valg av publiseringskanaler. Fakultetet understreker at publisering i de faglig beste og mest relevante kanalene er en forutsetning for å hevde seg i konkurransen om eksterne midler. Fakultetet viser til arbeidsgruppens forslag om en prøveordning med en budsjettpost for kostnader ved open access publisering på nivå 1 og 2, inkludert hybridtidsskrifter og slutter seg til at det bør foretas en grundig vurdering av faglige og økonomiske implikasjoner før en prøveordning settes ut i livet. Fakultetet uttrykker en viss skepsis til hybridtidsskriftene, fordi det kan være vanskelig å sikre seg mot å betale to ganger.

Det samfunnsvitenskapelige fakultet er i hovedsak positiv til arbeidsgruppens forslag. Fakultetet viser til at fagmiljøene mener arbeidsgruppens påpekning om at det er et systemproblem at forlagene har så stor kontroll over prising og distribusjon av offentlig finansiert forskning, er svært viktig og støtter at UiB tar initiativ overfor andre institusjoner for å få til adekvate nasjonale og internasjonale tiltak for open access.

Fakultetet påpeker at det er tradisjon for åpen publisering i fagarkiv og på instituttenes web-sider. Fakultetet gir tilslutning til at alternative kanaler for åpen publisering aksepteres og at det ikke kan kreves at alt skal legges i BORA, noe som også vurderes som et urealistisk mål. Det viktige er at forskningen er tilgjengelig og synlig.

Det samfunnsvitenskapelige fakultet mener institusjonen bør legge til rette for publisering i BORA slik at forskningen blir raskere tilgjengelig. I artikkelbaserte avhandlinger vil slik publisering kunne begrenses av forlagenes rettigheter. I slike tilfeller bør institusjonen kreve at kappen publiseres i BORA. Fakultetet stiller spørsmål ved om det er formålstjenlig at det opprettes en egen sentral budsjettpost for åpen publisering. Fakultetet mener ulike modeller og virkemidler bør utredes nærmere.

Det medisinsk-odontologiske fakultet valgte ikke å gi kommentarer til utredningen.

Universitetsbibliotekets styre kommenterte innstillingen med følgende vedtak:

«Styret stiller seg bak arbeidsgruppens anbefalinger i forhold til endringer i policy og praksis for elektronisk arkivering og tilgjengeliggjøring av publikasjoner, masteroppgaver og PhD-avhandlinger ved UiB. Styret anbefaler at UiB vurderer å etablere en budsjettpost til dekning av kostnader ved open access publisering.

Styret påpeker videre at ved en eventuell utarbeidelse av en ny policy for Open Access basert på arbeidsgruppens anbefalinger, bør anbefaling nummer IV (innstillingen s. 3) flyttes opp som et generelt premiss for en slik policy, ikke være et delpunkt inne blant flere andre.

Styret er innforstått med at Universitetsbiblioteket er klar til å videreføre ansvar for informasjons- og tilretteleggingsarbeidet overfor fagmiljøene, for å rettighetsklarere publikasjoner for tilgjengeliggjøring i BORA i henhold til punkt V, og for å administrere et fremtidig publiseringsfond slik det foreslås i punkt IX.»

Studentparlamentet ønsker at universitetet i enda større grad skal forvente av vitenskapelige ansatte velger open access-løsninger og viser til universitetets strategi og målet om å «bidra til å løse globale utfordringer og sørge for kompetanseoppbygging». Studentparlamentet mener at tilgjengeliggjøring av forskningsresultater er av de mest effektive måtene å gjøre dette på og ønsker derfor at det skal etterstrebis å velge open access-løsninger og legges til rette for dobbeltpublisering så fremt det er mulig. Studentparlamentet ønsker at UiB skal være pådriver i å jobbe for faglig gode nasjonale open access-løsninger, CHRISTin (Current research information system in Norway). Det pekes spesielt på anbefaling nr 5, innlevering av masteroppgaver. Det ønskes en endring i BORA for å unngå at studenter ved en tilfeldighet ikke publiserer sine oppgaver, slik at studenter aktivt må reservere seg fra

innlevering. Da vil behovet for reservering ivaretas, samtidig som antallet masteroppgaver som publiseres i BORA økes.

Om et publiseringsfond

Mittelmarkgruppen anbefalte at det ble utredet en modell for et *publiseringsfond*. Det framgår av høringsuttalelsene at det er noe ulike vurderinger av behovet for og utformingen av et slikt fond eller en felles budsjettpost for betaling for publisering i Open Access- tidsskriver.

Universitetsbiblioteket og Forskningsadministrativ avdeling har utarbeidet et notat om denne anbefalingen for å få fram erfaringer fra tilsvarende publiseringsfond ved andre institusjoner, og kartlegge andel OA-publisering ved UiB i dag. Notatet vedlegges. Det pekes blant annet på at «OA-andelen av totalt antall publiseringer fra UiB registrert i CRISTin har de siste årene ligget jevnt på 8 %. OA-publisering med forfatterbetaling er mest utbredt ved MED/ODONT og MATNAT».

Forskningsutvalgets behandling

Forskningsutvalget drøftet universitetets ordning med Open Access 7.11.12 (FU-sak 19/12) med særlig vekt på spørsmålet å anbefale en budsjettpost for åpen publisering ved UiB. Notatet fra Universitetsbiblioteket ble lagt frem for utvalget. Utvalget uttrykte et ønske om å opprettholde dagens praksis. Utvalget pekte på at UiB har en offensiv policy for Open Access med styrets vedtak i 2009 og at en utvikling i retning av økt omfang av OA publisering ved UiB er sterkt ønskelig og nødvendig. Kravet om Open Access forventes å bli nedfelt som krav fra finansieringskilder som Norges forskningsråd og EU. Regjeringens forskningsmelding i 2013 forventes å ta opp temaet. Forskningsutvalget understreket at det er viktig å følge utviklingen nøye, og at institusjonen drøfter tiltak som kan påvirke utviklingen i ønsket retning. Utvalget var imidlertid av den mening at tiden ikke er inne til at det avsettes midler fra sentralt hold til finansiering av OA publisering i fagmiljøene.

Universitetsdirektørens kommentarer

Det er gitt bred støtte til hovedpunktene i Mittelmark-gruppens forslag og prinsippet om at forskningens resultater skal være offentlig tilgjengelig og at det må legges til rette for bruk av åpent tilgjengelige publiseringskanaler. Dette er i tråd med styrets vedtak i 2009 og med universitetets strategi. Det arbeides videre nasjonalt og internasjonalt, med sikte på adekvate tiltak for open access.

Det vurderes som viktig å legge til rette for og å motivere til tilgjengeliggjøring uten å pålegge alle å bruke BORA, spesielt ikke hvor andre publiseringskanaler vil være faglig bedre og mer relevante. Hensikten må være å motivere til at bruken av åpne publiseringskanaler fortsetter å øke og at Universitetsbiblioteket gir informasjon og tilrettelegger for å klarere rettighetene ved publikasjoner for tilgjengeliggjøring i BORA (punkt 5 fra arbeidsgruppen innstilling).

Mittelmarkgruppen anbefalte å få utredet en modell for et publiseringsfond (punkt 8 og 9). Det framgår av høringsuttalelsene at det var ulike vurderinger av behovet for og utformingen av et slikt fond eller en felles budsjettpost for betaling for publisering i Open Access- tidsskrifter.

Universitetsbiblioteket har samlet grunnlagsmateriale for en vurdering av ønskeligheten og muligheten av å ha et eget fond eller en budsjettpost for publisering i Open Access- tidsskrifter. Arbeidsgruppen og Universitetsbiblioteket har gjort et grundig utrednings- og dokumentasjonsarbeid om Open Access.

Saken er behandlet i Forskningsutvalget. Utvalget ønsker økt OA-publisering ved UiB, men mente at tiden ikke er inne til at det avsettes midler fra sentralt hold til finansiering av OA-

publisering i fagmiljøene. Med dette er Mittelmarkgruppens anbefaling om å utrede en modell for publiseringsfond fulgt opp, uten at det er foreslått å etablere et slikt fond.

Å gjøre resultatene av forskning tilgjengelige handler ikke bare om å publisere i open access tidsskrifter og å legge til rette for åpne institusjonelle arkiver. Det handler også om å gjøre informasjon om publikasjonene tilgjengelig gjennom universitetets nettsider. Gjennom en tid er det arbeidet for å styrke synligheten av publikasjoner fra universitets ansatte. Universitetet har ikke skåret så høyt i den såkalte Webometrics rangeringen som måler universiteters synlighet på nett. Det er erkjent at dette blant annet henger sammen med at det ikke er direkte lenker mellom universitets sider og ansattes publikasjoner. Å sikre bedre forbindelse mellom nettsider og publisering av resultater for universitets forskning vil synliggjøre universitetet og forskningens resultater på en bedre måte. I universitetets store webprosjekt er dette forhold som følges opp i samarbeid med Universitetsbiblioteket.

Med dette fremmes følgende forslag til

vedtak:

1. Universitetsstyret takker Mittelmark-gruppen for utredningen og merker seg med tilfredshet at omfanget av open access-publisering ved UiB øker
2. Styret gir sin tilslutning til arbeidsgruppens forslag til justering av universitetets policy for Open Access-publisering
3. Styret ber om at det arbeides videre med å legge til rette for at resultatene fra forskningen skal være offentlig tilgjengelige, for økt og åpen tilgang til forskningsresultater
4. Styret ber om at utviklingen av rammebetingelser for Open Access-publisering følges og at spørsmål om slik publisering bringes til styret ved eventuelle endringer i rammebetingelsene
5. Styret ber om at arbeidet med å synliggjøre de ansattes publikasjoner på UiBs websider blir prioritert.

15.11.2012 Bjørn Einar Aas/ Svenn-Åge Dahl

Vedlegg:

1. Gjennomgang av Universitetet i Bergens ordninger med open access - innstilling fra arbeidsgruppen (Mittelmark-gruppen)
2. Høringsuttalelser fra fakultetene og Studentparlamentet
3. Notat fra Universitetsbiblioteket: Etablering av en budsjettpost for åpen publisering ved Universitetet i Bergen

Rektor
Universitetsdirektørens kontor

Referanse
2011/7569-TOT

Dato
4.11.2011

Gjennomgang av Universitetet i Bergens ordninger med open access - innstilling fra arbeidsgruppen

Vi viser til notat om oppnevning av arbeidsgruppe for gjennomgang av universitetets ordninger med open access fra den 14.7.2011, med oppfølging den 4.9.2011.

Arbeidsgruppen har fått følgende mandat:

Arbeidsgruppen bes gjennomgå universitetets policy og ordninger for open access. Gruppen bes utrede og gi forslag til det fremtidige arbeidet. Gruppen bes vurdere en eventuell etablering av tiltak, som et publiseringsfond for å dekke kostnader til publisering. Gruppen bes også foreslå eventuelle endringer i policy for elektronisk arkivering og tilgjengeliggjøring av publikasjoner, masteroppgaver og PhD-avhandlinger ved UiB.

Arbeidsgruppen leverer med dette sine anbefalinger i forhold til endringer i policy for elektronisk arkivering og tilgjengeliggjøring av publikasjoner, masteroppgaver og p.hd.-avhandlinger ved UiB, og videre, i forhold til opprettelsen av en budsjettpost til dekning av publiseringsavgifter ved open access publisering.

Innstillingen følger vedlagt.

Maurice Mittelmark
Det psykologiske fakultet
Leder for arbeidsgruppen

Ingrid Cutler
Universitetsbiblioteket
Sekretær

Gjennomgang av Universitetet i Bergens ordninger med open access - innstilling fra arbeidsgruppen

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	1
1. Sammendrag og anbefalinger	2
2. Oppnevning og mandatet	4
3. Sentrale begreper	5
4. Bakgrunn.....	6
5. Økt, åpen tilgang til forskningsresultater.....	7
5.1 Innledning.....	7
5.2 Policyendring.....	8
5.3 Kommentarer	10
6. Dekning av publiseringskostnader ved åpen publisering	13
6.1 Innledning.....	13
6.2 Grunnlaget for å etablere en budsjettpost for åpen publisering	14
6.3 En øremerket budsjettpost.....	14
6.4 Avtaler mellom Universitetsbiblioteket og forlag	15

1. Sammendrag og anbefalinger

Arbeidsgruppens mandat er å gjennomgå policy og ordninger for open access ved Universitetet i Bergen. På bakgrunn av tidligere utredninger har arbeidsgruppen foreslått, diskutert og grunngitt forslag til policyendringer for økt tilgang til forskningsresultater ved UiB. Hovedendringene består i å inkludere andre kanaler enn Bergen Open Research Archive (BORA) og andre dokumenttyper og versjoner enn fagfellevurderte vitenskapelige artikler. Arbeidsgruppen mener dette er nødvendig for å ta hensyn til publiseringspraksis innenfor flere fagmiljø, og for å kunne inkludere doktorgradsavhandlinger og masteroppgaver i institusjonens overordnede policy.

Arbeidsgruppen har også ønsket en klarere forankring av UiBs policy for open access i prinsippene om akademisk frihet og i UiBs strategiske målsetninger om formidling og publisering. Arbeidsgruppen foreslår dessuten at det formuleres et klarere ansvar for implementering av policy på ledelsesnivå i institusjonen.

Arbeidsgruppen konstaterer at de grunnleggende problemstillingene knyttet til allmenn tilgjengeliggjøring av forskningsresultater er av overnasjonal art og anbefaler derfor at UiB tar initiativ overfor nasjonale og internasjonale samarbeidsorganer for å få løftet diskusjonen.

Arbeidsgruppen har også tatt stilling til etablering av en budsjettpost til støtte for åpen publisering som et tiltak for økt og åpen tilgang til forskningsresultater fra UiB. Arbeidsgruppen stiller seg i utgangspunktet positiv til at UiB etablerer en slik budsjettpost som en prøveordning, men anbefaler at de økonomiske og faglige konsekvenser ved en slik post utredes grundig. Slik får alle fakultetene et kvalifisert grunnlag for å vurdere hensiktsmessigheten av en slik post. Arbeidsgruppen har grunngitt sine argumenter i forhold til etablering av en budsjettpost for åpen publisering og foreslått noen overordnede retningslinjer for tildeling.

Arbeidsgruppens anbefalinger er at:

- 1. UiB tar initiativ overfor andre universitet og internasjonale samarbeidsorganer for forskning og høyere utdanning på den ene*

siden og politiske myndigheter på den andre med sikte på å finne fram til adekvate nasjonale og internasjonale tiltak for open access.

- II. UiB ber alle ansatte gjøre sine vitenskapelige publikasjoner i størst mulig grad tilgjengelige i åpne arkiv og/eller ved åpen publisering.*
- III. Ansatte oppfordres til å publisere sine vitenskapelige publikasjoner hos forlag som gir åpen tilgang til publikasjonen så lenge slik publisering ikke går på bekostning av den akademiske friheten eller universitetets målsetning om publisering i velrenommerte publiseringskanaler.*
- IV. Det må klarere stadfestes at det er et ledelsesansvar å bidra til at UiB kan leve opp til idealene om at forskningens resultater skal være offentlig tilgjengelige.*
- V. Universitetsbiblioteket (UB) gis ansvar for informasjons- og tilretteleggingsarbeidet overfor fagmiljøene og for å rettighetsklarere publikasjoner for tilgjengeliggjøring i BORA.*
- VI. Dagens retningslinjer for arkivering og tilgjengeliggjøring av masteroppgaver videreføres som en del av universitetets policy. Studenter oppfordres til å tilgjengeliggjøre sine masteroppgaver i BORA dersom slik tilgjengeliggjøring ikke vil kunne komme i konflikt med annen publisering.*
- VII. Doktorgradskandidater oppfordres til å tilgjengeliggjøre sine avhandlinger i BORA dersom slik tilgjengeliggjøring ikke vil kunne komme i konflikt med annen publisering. UiB bør videre vurdere om en ordning tilsvarende den som gjelder for innlevering og arkivering av masteroppgaver kan innføres for doktorgradsavhandlinger.*
- VIII. UiB vurderer å etablere en budsjettpost for kostnader ved open access publisering på nivå 1 og 2, inkludert hybridtidsskrifter.*

Forskere må ha mulighet til å søke støtte fra slike avsatte midler om de har ekstern finansiering eller ikke. En slik budsjettpost bør etableres først som en treårig, fullskala prøveordning. Det bør foretas en grundig vurdering av faglige og økonomiske implikasjoner før en slik prøveordning settes ut i livet.

IX. UB får ansvar for betale for medlemskap hos open access utgivere og for å forhandle frem best mulige avtaler om denne typen medlemskap som en del av nasjonale lisenser.

2. Oppnevning og mandatet

Arbeidsgruppens mandat er å gjennomgå universitetets ordninger for open access publisering. I FU-sak 10/11 den 9. mars 2011 ble det vedtatt å be universitetsledelsen oppnevne en arbeidsgruppe for å utrede grunnlaget og å angi retningslinjer for en eventuell etablering av et publiseringsfond for å dekke forfatterbetaling ved UiB. I det samme møte (FU-sak 11/10) ble Universitetsbibliotekets rapport fra en pilot for økt tilgang til forskningsresultater ved UiB gjennomgått. Utvalget konkluderte med at denne rapporten skulle danne et grunnlag for det videre arbeid med økt og åpen tilgang til forskningsresultater fra UiB, ikke bare med fokus på elektroniske arkiver for fagfellelevurderte tidsskriftartikler, men nå også med større fokus på publisering i open access tidsskrifter.

Arbeidsgruppen ble oppnevnt i perioden juli-september 2011 av rektor og universitetsdirektør, og består av følgende medlemmer:

Maurice Mittelmark (leder for gruppen), Det psykologiske fakultet
Rein Aasland, Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet
Jostein Gripsrud, Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Ragna Aarli, Det juridiske fakultet
Henrik von Achen, Universitetsmuseet i Bergen
Alice Kvåle, Det medisinsk-odontologiske fakultet
Inger Elisabeth Haavet, Det humanistiske fakultet
Alette Dybesland Lie, Studentparlamentet

Universitetsbiblioteket (UB) ble bedt om å ivareta sekretærfunksjonen for arbeidsgruppen. Ingrid Cutler fra UB er oppnevnt til sekretær.

Arbeidsgruppen fikk frist til å levere innstillingen innen den 15. oktober 2011.

Arbeidsgruppens mandat:

Arbeidsgruppen bes gjennomgå universitetets policy og ordninger for open access. Gruppen bes utrede og gi forslag til det fremtidige arbeidet. Gruppen bes vurdere en eventuell etablering av tiltak, som et publiseringsfond for å dekke kostnader til publisering. Gruppen bes også foreslå eventuelle endringer i policy for elektronisk arkivering og tilgjengeliggjøring av publikasjoner, masteroppgaver og PhD-avhandlinger ved UiB.

3. Sentrale begreper

Open Access (OA): Åpen tilgang til forskningspublikasjoner. Kan oppnås ved egenarkivering/åpen tilgjengeliggjøring i forskningsarkiv eller ved åpen publisering hos utgiver.

Egenarkivering av forskningspublikasjoner (*green open access*): Åpen tilgjengeliggjøring av forskningspublikasjoner i forskjellige typer forskningsarkiv. Kan være kopi/versjon av allerede publisert materiale, eller materiale som ikke publiseres andre steder (for eksempel masteroppgaver, interne vitenskapelige rapporter etc.). Det finnes flere typer åpne forskningsarkiv:

- **Institusjonelle arkiv:** Innholdet må være produsert av ansatte og/eller studenter ved institusjonen. Bergen Open Research Archive (BORA) er UiBs institusjonelle arkiv.
- **Fagspesifikke arkiv:** Innholdet er tilknyttet bestemte fagområder.
- **Arkiv tilknyttet finansieringsaktører:** Finansieringsaktører oppretter egne arkiv for åpen tilgjengeliggjøring av forskningspublikasjoner som de finansierer. PubMed Central er et eksempel.

Åpen publisering (*gold open access*): Publisering av vitenskapelige artikler som er åpent tilgjengelig på internett. Som alle andre utgivere/tidsskrift varierer kvalitet og impact. Det finnes to typer open access publisering:

- **OA-tidsskrift/utgivere:** Publiseringsmodellen er open access. Alle artikler i et tidsskrift er åpent tilgjengelig.
- **Hybridtidsskrift/utgivere:** Tradisjonell tidsskriftspublisering der hovedinntekter kommer fra abonnement. I tillegg tilbyr utgiver at enkeltartikler frikjøpes til open access.

Forfatterbetaling: Finansieringsmodell som de fleste kommersielle open access tidsskrift benytter seg av. Innebærer at forfatter, forskningsmiljø eller institusjon betaler for open access publisering. For de hybride tidsskriftene kommer inntekter fra forfatterbetaling på toppen av inntekt via abonnement. Det er også vanlig at forfatterbetaling av open access publisering kommer i tillegg til ordinære publiseringskostnader (“page charges”, fargefigurer etc.).

4. Bakgrunn

På møte den 30.04. 2009 fastsatte universitetsstyret følgende retningslinjer for økt tilgang til forskningsresultater ved Universitetet i Bergen:¹

1. Universitetet i Bergen har som mål at resultatene av forskningen ved institusjonen skal være offentlig tilgjengelige og vil legge forholdene til rette for økt og åpen tilgang til forskningsresultater gjennom elektroniske arkiver for fagfellevurderte tidsskriftartikler.
2. UB gis ansvar for informasjons- og tilretteleggingsarbeidet for fagmiljøene.
3. Alle ansatte ved UiB bes levere vitenskapelige fagfellevurderte artikler til institusjonen ved publisering. Målet er at alle ansatt fra og med 1.1.2010 leverer slike publikasjoner.
4. Fagfellevurderte tidsskriftartikler legges ut i BORA etter samtykke fra forfatter og utgiver.
5. Versjonen som tilgjengeliggjøres bør være lik den publiserte versjonen.

Våren 2010 gjennomførte UB et pilotprosjekt for å teste ut ulike aspekter knyttet til vedtaket om egenarkivering av fagfellevurderte vitenskapelige artikler fra UiB. UB ønsket videre å kartlegge forskernes holdninger til egenarkivering og open access. Resultatene fra denne piloten foreligger i rapporten ”Økt tilgang til forskningsresultater”.² Resultatene fra rapporten viser at:

- Motivasjonen til å tilgjengeliggjøre artikler i BORA er lav.

¹ “Økt tilgang til forskningsresultater fra UiB,” Styresak 39, 304.2009. <http://www.uib.no/filearchive/2009-039.pdf>

² “Økt tilgang til forskningsresultater. Prosjektrapport.” Universitetsbiblioteket i Bergen, 2010.

- Økt tilgang til vitenskapelig artikler via egenarkivering vil trolig i liten grad kunne oppnås ved frivillig innlevering.
- Universitetets nåværende policy for open access blir betraktet som et politisk vedtak som har lite betydning for fagmiljøene i praksis.
- Det ble uttrykt en åpen og positiv holdning til open access generelt, men under forutsetning av at det ikke er noe som skaper merarbeid eller influerer den akademiske friheten.
- Noen betaler allerede ekstra for å gi open access til deres artikler. De har vilje til å publisere via åpne kanaler og synes dette er viktig for å gjøre deres forskning tilgjengelig.

I et notat fra UB-direktøren til møte i Forskningsavdelingen (2.11.10) blir spørsmålet om et publiseringsfond drøftet mer eksplisitt.³ I dette notatet anbefaler UB at det blir opprettet et publiseringsfond til støtte for open access publisering i tillegg til Universitetsstyrets anbefalinger om egenarkivering i forskningsarkiv. Det blir også påpekt at en støtte til open access publisering i kvalitetssikrede tidsskrift vil være den beste måten for UiB å oppnå målet om økt tilgang til forskningsresultater, og dermed oppfølging av Universitetsstyret sitt vedtak.

5. Økt, åpen tilgang til forskningsresultater

5.1 Innledning

Arbeidsgruppen vil innledningsvis påpeke at de grunnleggende problemstillingene som gjelder forskningspublikasjonenes allmenne tilgjengelighet er av overnasjonal art. Offentlig finansiert forskning blir bare tilgjengelig etter at offentlige midler er brukt til å kjøpe tilbake forskningens resultater fra kommersielle forlag med stor kontroll over markedet og tilsvarende store fortjenester.

Utviklingen innen vitenskapene er avhengig av en løpende, informert og kritisk diskurs. En kunnskapsbasert håndtering av problemer og utfordringer i dagens samfunn, og utviklingen mot en bedre verden, er avhengig av samfunnsaktørenes tilgang til forskningsresultater fra alle vitenskaper. Både forholdet innad i vitenskapen, og utad mot samfunnet, tilsier derfor at

³ FU-møte 2.11.2010. Innspill til UiBs budsjett for 2011.

Universitetet i Bergen må bidra til å sikre at institusjonens forskningsresultater i størst mulig grad gjøres tilgjengelige for flest mulig.

- I. Arbeidsgruppen anbefaler at UiB tar initiativ overfor andre universitet og internasjonale samarbeidsorganer for forskning og høyere utdanning på den ene siden og politiske myndigheter på den andre med sikte på å finne fram til adekvate nasjonale og internasjonale tiltak for open access.*

Uavhengig av de overnasjonale utfordringene, konstaterer arbeidsgruppen at den lokale policyen for open access bør justeres og forankres tydeligere både i prinsippet om akademisk frihet og i UiBs strategiplan.

5.2 Policyendring

Arbeidsgruppen vil nedenfor komme med anbefalinger som tar sikte på å danne grunnlag for at UiBs ledelse kan foreta en policyrevisjon. Noen av anbefalingene er nærmere kommentert i kapittel 5.3.

- II. Arbeidsgruppen anbefaler at UiB ber alle ansatte gjøre sine vitenskapelige publikasjoner i størst mulig grad tilgjengelige i åpne arkiv og/eller ved åpen publisering.*

Vitenskapelige publikasjoner omfatter fagfellevurderte artikler, monografier og artikler i antologier. Publikasjoner kan legges ut i BORA eller andre åpne arkiver, etter samtykke fra forfatter(e) og utgiver. Versjonen som legges ut bør enten være forfatters siste manuskriptutgave etter fagfellevurdering, eller forlagets endelige, formaterte utgave. Hvis forlaget tillater at deres versjon tilgjengeliggjøres, anbefales det at det er denne versjonen som legges ut.

- III. Arbeidsgruppen anbefaler at ansatte oppfordres til å publisere sine vitenskapelige publikasjoner hos forlag som gir åpen tilgang til publikasjonen så lenge slik publisering ikke går på bekostning av*

den akademiske friheten eller universitetets målsetning om publisering i velrenommerte publiseringskanaler.

Åpen tilgjengeliggjøring av forskningsresultater kan enten oppnås ved åpen publisering, eller ved publisering hos forlag som tillater tilgjengeliggjøring i åpne, elektroniske forskningsarkiv. Anbefalingen om åpen publisering gjelder i de tilfeller der dette eksisterer som et reelt og faglig fullgodt alternativ.

IV. Arbeidsgruppen anbefaler at det klarere må stadfestes at det er et ledelsesansvar å bidra til at UiB kan leve opp til idealene om at forskningens resultater skal være offentlig tilgjengelige.

Dette innebærer at ledere i alle ledd og på alle nivå skal være med å legge til rette for å leve opp til UiBs policy og strategiske mål. Dette er spesielt viktig med tanke på at det er ulike tradisjoner og forutsetninger for publisering generelt og for publisering med åpen tilgang spesielt i ulike fagmiljøer.

I tråd med UiBs strategiske målsetning om å videreutvikle UB som en av infrastrukturene for forskning⁴ er det nødvendig med en presisering av UBs rolle.

V. Arbeidsgruppen anbefaler at Universitetsbiblioteket (UB) gis ansvar for informasjons- og tilretteleggingsarbeidet overfor fagmiljøene og for å rettighetsklarere publikasjoner for tilgjengeliggjøring i BORA.

I mandatet blir arbeidsgruppen bedt om å vurdere arkivering og tilgjengeliggjøring av masteroppgaver og ph.d.-avhandlinger. Gjeldende regler er at masteroppgaver fra Universitetet i Bergen som hovedregel leveres elektronisk til institusjonen for elektronisk arkivering.⁵

VI. Arbeidsgruppen anbefaler at dagens retningslinjer for arkivering og tilgjengeliggjøring av masteroppgaver videreføres som en del av universitetets policy. Studenter oppfordres til å tilgjengeliggjøre sine

⁴ UiBs strategi 2011-2015, s.12.

⁵ "Administrative retningslinjer for elektronisk innlevering av masteroppgaver ved Universitetet i Bergen", 15.4.2010

masteroppgaver i BORA dersom slik tilgjengeliggjøring ikke vil kunne komme i konflikt med annen publisering.

VII. Arbeidsgruppen anbefaler at doktorgradskandidater oppfordres til å tilgjengeliggjøre sine avhandlinger i BORA dersom slik tilgjengeliggjøring ikke vil kunne komme i konflikt med annen publisering. UiB bør videre vurdere om en ordning tilsvarende den som gjelder for innlevering og arkivering av masteroppgaver kan innføres for doktorgradsavhandlinger.

5.3 Kommentarer

- a) Arbeidsgruppen mener at policy for økt, åpen tilgang til forskningsresultater må forankres i UiBs strategisk målsetning om å formidle vitenskapelig innsikt som bidrag til den frie, kritiske offentlige samtalen.⁶ For å nå dette målet prioriteres blant annet, ”å gjøre forskningsresultater i størst mulig grad tilgjengelig gjennom åpen publisering, egenarkivering i åpne institusjonelle arkiver og tilgjengeliggjøring av forskningsdata”.⁷ Det er viktig at oppfordring om valg av publiseringskanal ikke bør gå på bekostning av universitetets strategiske hovedmålsetning om publisering i velrenommerte publiseringskanaler. For å nå hovedmålet for forskningen skal UiB:” ... ha og fremme grunnleggende forskning av høy kvalitet i bredden av universitetets fagdisipliner.”⁸ Publisering i de faglig beste og mest velrenommerte kanaler er også en viktig forutsetning for at UiBs forskere skal kunne hevde seg i konkurransen om eksterne forskningsmidler.
- b) Arbeidsgruppen understreker videre at UiBs policy for økt, åpen tilgang til forskningsresultater må bygge på prinsippet om den lovfestede akademiske friheten som kommer til uttrykk i UiBs strategi og rettighetspolitikk.⁹ UiBs reglement for håndtering av rettigheter har som utgangspunkt at den som skaper et forskningsresultat også eier rettigheter til dette arbeidet. Dette gjelder for både ansatte og studenter.¹⁰

⁶ UiBs strategi 2011-2015, s. 14.

⁷ UiBs strategi 2011-2015, s. 15.

⁸ UiBs strategi 2011-2015, s. 12.

⁹ UiBs strategi 2011-2015, s.2.

¹⁰ ”Rettighetspolitikk ved Universitetet i Bergen. Universitetets håndtering av immaterielle rettigheter og andre rettigheter knyttet til resultatene av universitetsansattes arbeid.” Innstilling fra en arbeidsgruppe oppnevnt av rektor. Vedtatt av Universitetsstyret 18.6.2009. <http://www.uib.no/filearchive/-262762-1-.pdf> ”Reglement om håndtering av ansattes rettigheter til forsknings- og arbeidsresultater ved Universitetet i Bergen”. Fastsatt av Universitetsstyret 1.12.2010. <http://bit.ly/nxANHf>

- c) Arbeidsgruppen mener at åpen tilgjengeliggjøring av vitenskapelige publikasjoner i andre åpne forskningsarkiv kan være et fullgodt alternativ til BORA. Dette kan for eksempel være når medforfattere fra andre institusjoner har lagt ut publikasjonen i sine institusjonsarkiv, når publikasjonen er automatisk deponert i et åpent arkiv etter krav fra eksterne finansieringsaktører, eller ved at forfatter tilhører fagmiljø som allerede har tradisjon i å tilgjengeliggjøre sine publikasjoner i et fagarkiv. Publisering i rene open access tidsskrifter eller hybridtidsskrifter anses også som et fullgodt alternativ til egenarkivering. At UiB ønsker mest mulig av institusjonens forskning egenarkivert og gjort tilgjengelig i BORA er naturlig. Likevel finner arbeidsgruppen det akseptabelt å operere med fullgode alternativer til BORA, ettersom dette uansett aldri kan bli det stedet der en kan finne alt hva UiB-forskere publiserer.
- d) Arbeidsgruppens *anbefaling II* innebærer å gå bort fra to-steps-prosessen for åpen tilgjengeliggjøring av vitenskapelig publikasjoner som finnes i dagens policy.¹¹ Skillet mellom innlevering og tilgjengeliggjøring bygger på en forutsetning om at hvis forfatter blir bedt om å levere sine vitenskapelige publikasjoner til institusjonen så vil de også i større grad være villige til å tilgjengeliggjøre dem åpent i BORA.¹² Arbeidsgruppen mener imidlertid at en ikke bare kan anbefale innlevering til institusjonen samtidig som tilgjengeliggjøring i andre åpne arkiver regnes som et fullgodt alternativ til institusjonsarkivet BORA. Dette er også en nødvendig endring siden det blir mer og mer vanlig at vitenskapelige publikasjoner har supplerende informasjon i formater som BORA per i dag ikke kan håndtere.
- e) I nåværende policy står at det den versjonen som tilgjengeliggjøres bør være lik den publiserte versjonen. I praksis innebærer en slik begrensning at veldig få vitenskapelige artikler vil kunne gjøres åpent tilgjengelig – og målet om vesentlig økt, åpen tilgang til forskningsresultater vil ikke kunne oppfylles. De aller fleste tidsskriftsutgivere tillater ikke at deres siste formaterte utgave av en artikkel legges ut. En implikasjon av *anbefaling*

¹¹ Skille mellom punkt 3 og 4 i dagens policy. I punkt tre står det at alle ansatte ved UIB bes levere vitenskapelige fagfelleverderte artikler til institusjonen ved publisering., og punkt 4 at fagfelleverderte tidsskriftartikler legges ut i BORA etter samtykke fra forfatter og utgiver.

¹² Dette er UHRs anbefaling i rapporten "Økt tilgang til norske forskningsresultater. Anbefalinger fra arbeidsgruppe oppnevnt av UHRs forskningsutvalg 30. januar 2009". Her står det følgende: "Arbeidsgruppen mener det er grunnlag for å stille krav om innlevering av vitenskapelige artikler i institusjonens arkiver. Institusjonene bør selv vurdere om de vil innarbeide slike krav i sine retningslinjer. Kopier av publiserte vitenskapelige artikler gjøres tilgjengelige og søkbare via det institusjonelle arkivet, etter forfatters valg". UiO har lagt seg på denne linjen i sitt utkast til open access-policy: <http://www.uio.no/for-ansatte/aktuelt/beskjed/2011/utkast-open-access-politikk.pdf>

II er at også siste fagfelleverderte manuskriptversjon til forfatter inkluderes. Når utgiver tillater at den endelige formaterte utgaven legges ut er denne alltid å anbefale.

- f) I *anbefaling III* har arbeidsgruppen inkludert en oppfordring om å velge publiseringskanaler som gir åpen tilgang til forskningsresultater der dette er et reelt alternativ til annen publisering. Dette er et nytt punkt i forhold til nåværende policy. Åpen tilgang kan oppnås, enten ved å publisere hos forlag som tilbyr at publikasjonen gjøres åpent tilgjengelig ved open access publisering, eller ved å publisere hos forlag som tillater at en versjon kan egenarkiveres i et åpent forskningsarkiv. For noen forskere og fagmiljø vil åpen publisering være et bedre alternativ enn tilgjengeliggjøring i åpne forskningsarkiv.
- g) Med hensyn til *anbefaling V* finnes det allerede et krav om elektronisk innlevering og arkivering av masteroppgaver. I de administrative retningslinjene for elektronisk innlevering av masteroppgaver fra UiB står det: "... masteroppgaven som hovedregel leveres elektronisk via Mi side til Eksamensarkivet ved UiB innen den fristen som er fastsatt av instituttet. (...) Ved elektronisk innlevering av masteroppgaven, vil oppgaven bli lagret i Eksamensarkivet."¹³ Retningslinjene bygger på Riksarkivets retningslinjer for elektronisk arkivering.¹⁴ "I tillegg vil studenten ha anledning til å velge elektronisk tilgjengeliggjøring av masteroppgaven i Bergen Open Research Archive (BORA). Betingelsene for tilgjengeliggjøring i BORA er som følger:
- a. masteroppgaven er tildelt en bestått karakter (en karakter mellom A og E, eventuelt Bestått) som er registrert i Felles Studentsystem (FS)
 - b. studenten har gitt sitt samtykke til elektronisk tilgjengeliggjøring i BORA

Til punkt b) kan fakultetet gi egne regler."¹⁵ Det er kun det matematisk-naturvitenskapelige (MN) fakultetet ved UiB som har lagt til egne regler på dette punktet. Her kreves det at både veileder og student gir samtykke til tilgjengeliggjøring i BORA,¹⁶ dette for å sikre at åpen tilgjengeliggjøring ikke kan komme i konflikt med framtidig

¹³ Administrative retningslinjer for elektronisk innlevering av masteroppgaver ved Universitetet i Bergen, 15.4.2010.

¹⁴ "Regler for kassasjon av eksamensbesvarelser m.v. ved universiteter og høyskoler", Riksarkivet, 14.12.1984.

¹⁵ Administrative retningslinjer for elektronisk innlevering av masteroppgaver ved Universitetet i Bergen, 15.4.2010.

¹⁶ Utfyllende regler for gradsstudier ved Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet, 2010, § 10: https://wikihost.uib.no/matnat/images/d/de/Utfyllende_regler_revidert_1110_endelig.pdf

publisering. En av grunnene til at MN-fakultetet har lagt til en slik regel er at en stor del av masteroppgavene ved MN gjøres som del av et større forskningsprosjekt med ekstern finansiering. Publisering fra slike prosjekter må naturligvis skje slik at prosjektets mål og forpliktelser kan oppfylles. Dette skjer typisk i form av vitenskapelig publikasjoner med flere forfattere.

- h) Med hensyn til *anbefaling VI* finnes det i dag ikke retningslinjer for elektronisk innlevering, arkivering og tilgjengeliggjøring av doktorgradsavhandlinger. Arbeidsgruppen konstaterer at det vil være nødvendig å vurdere dette. Riksarkivets retningslinjer i forhold til elektronisk arkivering gjelder også for doktorgradsavhandlinger, og det er nødvendig å ta høyde for at slike avhandlinger i fremtiden i hovedsak kun kan finnes i en elektronisk utgave.

I UiBs reglement for ph.d.-graden står det følgende om offentliggjøring: "Avhandlingen skal være offentlig tilgjengelig senest to uker før disputasen holdes. Det kan ikke legges restriksjoner på offentliggjøring og publisering av en doktorgradsavhandling, med unntak for en på forhånd avtalt utsettelse av datoen for offentliggjørelse/ publisering. (...) Ekstern part kan ikke stille vilkår om at hele eller deler av doktorgradsavhandlingen ikke skal kunne offentliggjøres eller publiseres."¹⁷ Dette kan tolkes slik at UiB har rett til å tilgjengeliggjøre også elektroniske utgaver av avhandlingene åpent uten noen mulighet til restriksjon fra forfatter eller utgiver. Dette reglementet er imidlertid tilpasset de trykte utgavene av avhandlingene, og arbeidsgruppen tolker det slik at det ikke er ment at det samme skal gjelde for den elektroniske utgaven. Arbeidsgruppen mener at UiBs reglement i forhold til offentliggjøring av avhandlingene bør gjennomgås på nytt, og gjerne i lys av erfaringene fra ordningen for masteroppgaver.

6. Dekning av publiseringskostnader ved åpen publisering

6.1 Innledning

Den vanlige finansieringsmodellen for kommersielle open access tidsskrifter er forfatterbetaling, dvs. at forfatter, forskningsmiljø eller institusjon betaler for publiseringen.

¹⁷ Forskrift for graden philosophiae doctor (ph.d.) ved Universitetet i Bergen: <https://regler.app.uib.no/regler/Del-2-Forskning-utdanning-og-formidling/2.1-Forskning/2.1.1-Administrasjon-av-forskerutdanning/Reglement-for-graden-philosophiae-doctor-PhD-ved-Universitetet-i-Bergen> § 6.4 Offentlig tilgjengelighet.

En av måtene UiB kan følge opp sitt vedtak om økt tilgang til forskningsresultater er å stimulere til økt publisering i kvalitetssikrede åpne elektroniske tidsskrift ved at hele eller deler av publiseringsavgiften dekkes av en øremerket budsjettpost.

6.2 Grunnlaget for å etablere en budsjettpost for åpen publisering

Det er et økende antall forskere ved UiB som publiserer sine vitenskapelige artikler open access. Trolig vil åpen publisering i økende omfang bli aktuelt for stadig flere fagmiljøer. Flere internasjonale forskningsinstitusjoner har allerede opprettet sentrale fond for å finansiere publiseringsavgift i tidsskrift som gir åpen tilgang til forskningsresultater. Nasjonalt har Universitetet i Tromsø avsatt 300.000, Universitetet i Agder har avsatt 150.000 og Høgskolen i Telemark har avsatt 50. 000 til slik publisering på sine budsjett. I motsetning til arbeidsgruppens anbefaling inkluderer disse fondene ikke støtte til hybridtidsskrifter.

Et av argumentene for å opprette en budsjettpost til støtte for åpen publisering er at dette etter all sannsynlighet vil bli en viktig publiseringsform i fremtiden, og UiB må sette sine forskere i stand til å publisere under de forhold som faktisk finnes i det 21. århundre. UiB må være til stede i de kanaler der det nasjonale og internasjonale fagmiljøet publiserer, også open access. Ettersom dette også omfatter forfatterbetaling, mener arbeidsgruppen at UiB må oppfatte disse kostnader som ordinære utgifter ved dagens vitenskapelig publiseringsvirksomhet. Da er det viktig at institusjonen legger forholdene til rette for at dette skal kunne skje. Ut fra UiBs strategi om å støtte publisering i velrenommerte publiseringskanaler, og hensynet til ulike faglige praksiser når det gjelder publisering, mener arbeidsgruppen at det er avgjørende at en anbefaling om, og støtte til, publisering i kvalitetssikrede åpne tidsskrift tilbys som et alternativ til egenarkivering av vitenskapelige artikler. Det forutsettes imidlertid at det er tale om støtte til publisering i anerkjente fagfelleverderte open access eller hybride publiseringskanaler.

6.3 En øremerket budsjettpost

Arbeidsgruppen mener at et såkalt ”publiseringsfond”, det vil si en øremerket budsjettpost, til støtte for open access publisering kan være et godt tiltak.

VIII. Arbeidsgruppen anbefaler at det vurderes å etablere en budsjettpost for kostnader ved open access publisering på nivå 1 og 2, inkludert hybridtidsskrifter. Forskere må ha mulighet til å søke støtte fra slike avsatte midler om de har ekstern finansiering eller ikke. En slik budsjettpost bør etableres først som en treårig, fullskala prøveordning. Det bør foretas en grundig vurdering av faglige og økonomiske implikasjoner før en slik prøveordning settes ut i livet.

Av hensyn til den varierende publiseringspraksis i UiBs fagmiljøer, mener arbeidsgruppen at det er viktig at hybridtidsskriftene omfattes av den foreslåtte prøveordning. Fakultetene og fagmiljøene bør være involvert i vurdering av denne ordningen.

Arbeidsgruppen anbefaler at opprettelse av en budsjettpost for open access publisering ved UiB utredes nærmere i forhold til økonomiske rammer. Siden slik betaling antakelig vil være et stadig vanligere vilkår for publisering, må etablering av en slik øremerket budsjettpost ikke oppfattes som et fond for særlig publisering, men finansieres som en del av universitetets ordinære virksomhet. For å oppnå dette kan det derfor opprettes en egen post i UiBs budsjett til dekking av kostnader knyttet til åpen publisering. For at dette skal kunne bli en realistisk prøveordning, må budsjettposten være stor nok til å fullfinansiere UiBs behov for open access publisering.

Det ligger utenfor arbeidsgruppens kompetanse å kunne gi en nærmere vurdering av de økonomiske rammene for en slik budsjettpost, men vi antar at typiske kostnader kan være fra 3000-25000 kroner per artikkel som publiseres open access. En slik budsjettpost kan utvikle seg til betydelige kostnader og komme i konflikt med andre prioriterte oppgaver for universitetet. Arbeidsgruppen anbefaler at dersom en budsjettposten opprettes, må hensiktsmessigheten av å ha en slik permanent post på UiBs budsjett evalueres etter en periode på 3 år.

6.4 Avtaler mellom Universitetsbiblioteket og forlag

Avtaler UB kan ha med forlag kan gi muligheter for reduksjon av forfatterbetaling i open access tidsskrift.

IX. Arbeidsgruppen anbefaler at UB får ansvar for betale for medlemskap hos open access utgivere og for å forhandle frem best mulige avtaler om denne typen medlemskap som en del av nasjonale lisenser.

Per i dag betaler UB for medlemskap hos BioMed Central, og det kan være aktuelt å etablere tilsvarende ordninger med flere utgivere. Arbeidsgruppen mener at dette er en utgift som bør ligge innenfor UBs budsjett og dermed være uavhengig av en eventuell budsjettpost til støtte for åpen publisering.

Bergen, 4.11.2011

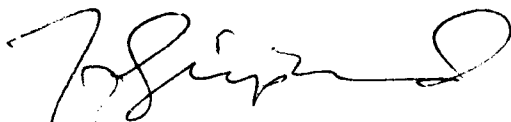
Maurice Mittelmark

Det psykologiske fakultet

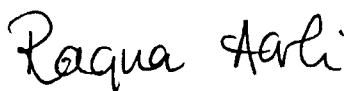
Rein Aasland

Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet

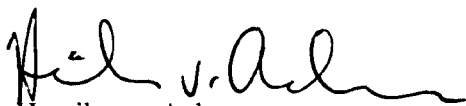
Jostein Gripsrud

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

Ragna Aarli

Det juridiske fakultet

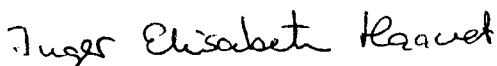
Henrik von Achen

Universitetsmuseet i Bergen

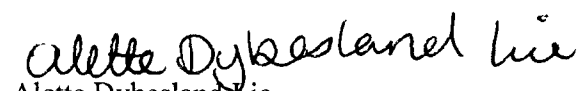
Alice Kvåle

Det medisinsk-odontologiske fakultet

Inger Elisabeth Haavet

Det humanistiske fakultet

Alette Dybesland Lie

Studentparlamentet

Universitetsdirektørens kontor

Referanse

2011/7569-ELK

Dato

12.04.2012

Høringssvar fra Det humanistiske fakultet - Gjennomgang av universitetets ordning med Open Access

Det humanistiske fakultet vil gjerne få takke arbeidsgruppen for et god og grundig arbeid, og har ellers ingen kommentarer til innstillingen.

Vennlig hilsen

Gjert Kristoffersen
dekan

Trine Moe
fakultetsdirektør

Dette er et UiB-internt notat som godkjennes elektronisk i ePhorte

Det humanistiske fakultet
Telefon 55589380
Telefaks 55589383
post@hf.uib.no

Postadresse
Postboks 7805
5020 Bergen

Besøksadresse
Harald Hårfagresgt. 1
Bergen

Saksbehandler
Elisa Kolle
55589361

Universitetsdirektørens kontor

Referanse

2011/7569-HES

Dato

03.04.2012

Høring - Gjennomgang av universitetets ordninger med open access - innstilling fra arbeidsgruppe

Det vises til brev fra Universitetsdirektøren av 02.03. 2012, der det blir bedt om kommentarer til innstillingen fra en arbeidsgruppe som har gjennomgått universitetets policy og ordninger for Open Access.

Det juridiske fakultet vil oppfordre Universitetsstyret til nøye å overveie i hvilken grad og i hvilket omfang man er villig til å prioritere publisering i open access foran annen forskningsfinansiering.

For øvrig har fakultetet ikke merknader til innstillingen slik den foreligger.

Vennlig hilsen

Asbjørn Strandbakken
dekan

Henning Simonsen
assisterende fakultetsdirektør

Dette er et UiB-internt notat som godkjennes elektronisk i ePhorte

Det juridiske fakultet
Telefon 55589500
Telefaks 55589510
post@jurfa.uib.no

Postadresse
Postboks 7806
5020 Bergen

Besøksadresse
Dragefjellet, M.
Lagabøtespl. 1
Bergen

Saksbehandler
Henning Simonsen
55589550

Universitetsdirektørens kontor

Referanse

2011/7569-KANO

Dato

16.04.2012

Innspill til høring - gjennomgang av UiBs ordninger med open access - innstilling fra arbeidsgruppen

Vi viser til innstilling datert 4.11.11 fra arbeidsgruppen nedsatt av universitetsledelsen for å gå gjennom universitetets policy og ordninger for "open access". Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet synes arbeidsgruppen har nedlagt et godt arbeid og avgitt en grundig rapport.

«Open access» publisering øker ved UiB og det er viktig at institusjonen legger til rette for og oppfordrer til bruk av åpne publiseringskanaler. Samtidig vil fakultetet understreke prinsippet om at forskerne, innenfor den akademiske frihet, selv får gjøre den faglige vurderingen om valg av publiseringskanaler. Publisering i de faglig beste og mest relevante kanalene er en forutsetning for å hevde seg i konkurransen om eksterne midler.

Arbeidsgruppen anbefaler at det som en prøveordning etableres en budsjettpost for kostnader ved «open access» publisering på nivå 1 og 2, inkludert hybridtidsskrifter. Fakultetet slutter seg til arbeidsgruppens anbefaling om å foreta en grundig vurdering av faglige og økonomiske implikasjoner før en slik prøveordning settes ut i livet.

Vi er noe skeptiske til hybridtidsskriftene, da det kan være vanskelig å sikre seg mot at en betaler to ganger.

Vennlig hilsen

Dag Rune Olsen
dekan

Kari Nordvik
forskningsrådgiver

Dette er et UiB-internt notat som godkjennes elektronisk i ePhorte

Det matematisk-naturvitenskapelige
fakultet
Telefon 55582062
Telefaks 55589666
post@mnfa.uib.no

Postadresse
Postboks 7803
5020 Bergen

Besøksadresse
Allégaten 41, Realfagbygget
Bergen

Saksbehandler
Kari Nordvik
55 58 31 99

Universitetsdirektørens kontor

Referanse

2011/7569-VII

Dato

11.04.2012

Høring - Gjennomgang av universitetets ordninger med open access - innstilling fra arbeidsgruppe

Det vises til brev fra Universitetsdirektøren av 02.03. 2012, der det blir bedt om kommentarer til innstillingen fra en arbeidsgruppe som har gjennomgått universitetets policy og ordninger for open access.

Det psykologiske fakultet ønsker å berømme arbeidsgruppen for et grundig arbeide, og har ikke merknader til innstillingen slik den foreligger.

Vennlig hilsen

Inger Hilde Nordhus
prodekan

Vibeke Kyrkjebø Irgan
seniorkonsulent

Kopi
HEMIL senteret
Institutt for pedagogikk
Institutt for samfunnspsykologi
Institutt for klinisk psykologi
Institutt for biologisk og medisinsk psykologi

Dette er et UiB-internt notat som godkjennes elektronisk i ePhorte

Det psykologiske fakultet
Telefon 55582710
Telefaks
post@psyfa.uib.no

Postadresse
Postboks 7807
5020 Bergen

Besøksadresse
Christiesgate 13
Bergen

Saksbehandler
Vibeke Kyrkjebø Irgan
+47 55 58 86 93

Universitetsdirektørens kontor

Referanse

2011/7569-SINE

Dato

18.04.2012

Høringssvar fra Det samfunnsvitenskapelige fakultet - gjennomgang av universitetets ordning med Open Access

Vi viser til brev fra Universitetsdirektøren av 2.3.2012 med invitasjon om å gi kommentarer til innstillingen fra arbeidsgruppen som har gått gjennom ordninger med publisering i open access.

Arbeidsgruppens innstilling har vært til høring ved instituttene ved Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Fakultetet stiller seg i hovedsak positiv til arbeidsgruppens forslag med følgende kommentarer:

- Arbeidsgruppen påpeker at det er et systemproblem at forlagene har så stor kontroll over prising og distribusjon av offentlig finansiert forskning. Det anbefales at UiB tar initiativ overfor andre institusjoner for å få til adekvate nasjonale og internasjonale tiltak for open access. Våre fagmiljøer understreker at dette vil være et viktig tiltak.
- I mange fagmiljø er det allerede tradisjon for åpen publisering i fagarkiv og på instituttens hjemmesider. Fakultetet vil derfor gi tilslutning til at alternative kanaler for åpen publisering må aksepteres, og at en ikke kan kreve at alt skal legges i BORA. Dette vurderes som et urealistisk mål. Det viktige er at forskningen er tilgjengelig og synlig.
- Rapporten peker på at et krav om elektronisk publisering av doktorgradsavhandlinger vil reise en del spørsmål. Det samfunnsvitenskapelige fakultet mener at institusjonen bør legge til rette for publisering i BORA slik at forskningen blir raskere tilgjengelig. I artikkelbaserte avhandlinger vil slik publisering kunne begrenses av forlagenes rettigheter. I slike tilfeller bør institusjonen kreve at kappen publiseres i BORA.
- SV- fakultetet stiller spørsmål ved om det er formålstjenlig for fakultetene at det opprettes en egen sentral budsjettpost for åpen publisering ved UiB. Her bør ulike modeller og virkemidler utredes nærmere.

Vennlig hilsen

Knut Helland
dekan

Siri Torvestad Nerheim
seniorkonsulent

Dette er et UiB-internt notat som godkjennes elektronisk i ePhorte

Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Telefon 55589050 /51
Telefaks 55589052
post@svfa.uib.no

Postadresse
Postboks 7802
5020 Bergen

Besøksadresse
Fosswinckelsgate 6
Bergen

Saksbehandler
Siri Torvestad Nerheim
5559350

Universitetsdirektørens kontor

Referanse

2011/7569-BEB

Dato

30.03.2012

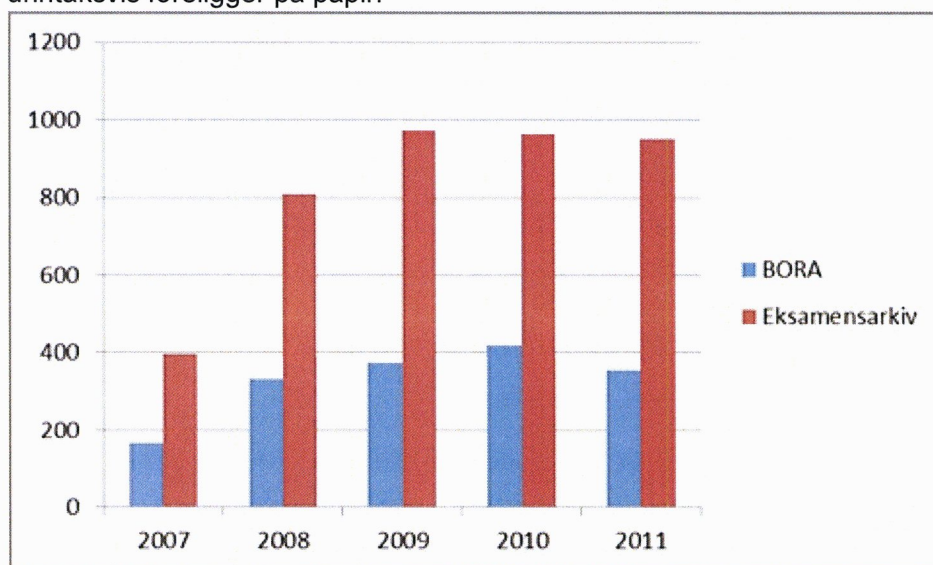
30.03.2012

Høring – gjennomgang av Universitetets ordninger med open access – innstilling fra en arbeidsgruppe

Det vises til brev fra Universitetsdirektøren av 02.03. 2012, der det blir bedt om kommentarer til innstillingen fra en arbeidsgruppe som har gjennomgått universitetets policy og ordninger for Open Access.

Saken er drøftet ved UB og ble behandlet på møte i Universitetsbibliotekets styre 29.03. 2012. På grunnlag av dette har Universitetsbiblioteket følgende kommentarer til innstillingen:

Det er viktig å presisere at elektronisk arkivering og tilgjengeliggjøring er to svært ulike ting. Selv om dagens retningslinjer sikrer at bortimot 100 % av masteroppgaver arkiveres elektronisk i eksamensarkivet, er den andelen som gjøres tilgjengelig (publisering i BORA) i snitt 40% målt over perioden 2007-2011. De øvrige 60 % forblir utilgjengelige om de ikke unntaksvis foreligger på papir.

Dette er et UiB-internt notat som godkjennes elektronisk i ePhorte

Universitetsbiblioteket
Telefon 55582532
Telefaks 55584620
post@ub.uib.no

Postadresse
Postboks 7808
5020 Bergen

Besøksadresse
Nygårdsgt. 5
Bergen

Saksbehandler
Betty Britt Brattaule
55582532

Diagrammet under viser forholdet mellom antallet leverte masteroppgaver i Eksamensarkivet og BORA i årene 2007-2011. Det kan legges til at det fortsatt kan være oppgaver som vil bli registrert for år 2011.

Masteroppgavene representerer viktig dokumentasjon av undervisningsvirksomheten ved Universitetet i Bergen, materialet er sterkt etterspurt og mye brukt av studenter. Dagens retningslinjer for arkivering og tilgjengeliggjøring av masteroppgaver bør endres med sikte på at Universitetet i Bergens masteroppgaver blir dokumenterte og i størst mulig grad tilgjengelige i Universitetsbibliotekets samlinger.

Tilgjengeliggjøring av vitenskapelige publikasjoner i andre åpne publiseringskanaler må være fullgodt alternativ til BORA (jf. innstillingen s. 11). Det kan ikke være hensiktsmessig å lagre samme nettdokument i mange ulike arkiv. For Universitetsbiblioteket er utfordringen å sikre gjenfinning av disse dokumentene.

UBs styre fattet på møtet 29.03. 2012 følgende vedtak:

Styret stiller seg bak arbeidsgruppens anbefalinger i forhold til endringer i policy og praksis for elektronisk arkivering og tilgjengeliggjøring av publikasjoner, masteroppgaver og PhD-avhandlinger ved UiB. Styret anbefaler at UiB vurderer å etablere en budsjettpost til dekning av kostnader ved open access publisering.

Styret påpeker videre at ved en eventuell utarbeidelse av en ny policy for Open Access basert på arbeidsgruppens anbefalinger, bør anbefaling nummer IV (innstillingen s. 3) flyttes opp som et generelt premiss for en slik policy, ikke være et delpunkt inne blant flere andre.

Styret er innforstått med at Universitetsbiblioteket er klar til å videreføre ansvar for informasjons- og tilretteleggingsarbeidet overfor fagmiljøene, for å rettighetsklarere publikasjoner for tilgjengeliggjøring i BORA i henhold til punkt V, og for å administrere et fremtidig publiseringsfond slik det foreslås i punkt IX.

Med vennlig hilsen

Randi E. Taxt
bibliotekdirektør

STUDENTPARLAMENTET
UNIVERSITETET I BERGEN

Svar på høring om Universitetet i Bergens ordninger med open access

Universitetsdirektøren

Deres referanse: 2011/7569-MOR

Dato 28.03.2012

Studentparlamentet ved Universitet i Bergen (SP-UiB) setter pris på muligheten til å komme med innspill på Universitet i Bergens ordninger med open access, og mener arbeidsgruppen har kommet med nyttige presiseringer og anbefalinger av hvordan forskningen kan tilgjengeliggjøres enda bedre. I den forbindelse har noen ekstra momenter vi gjerne vil at arbeidsgruppen skal ta med seg videre.

Studentparlamentet ønsker at UiB i enda større grad skal forvente av sine vitenskapelige ansatte at det er open access-løsninger som velges. Universitet i Bergen uttaler å ha som mål å "bidra til å løse globale utfordringer og sørge for kompetansebygging"¹, og vi mener at tilgjengeliggjøring av forskningsresultater er en av de mest effektive måtene å gjøre dette på. Derfor ønsker vi at det skal etterstrebes å velge open access-løsninger og legge til rette for dobbelpublisering så fremt dette er mulig.

Vi ønsker i tillegg at UiB skal være en pådriver i å jobbe for faglig gode nasjonale open access-løsninger, CRISTin (Current research information system in Norway).

Når det kommer til anbefaling nr. 5, angående innlevering av masteroppgaver, ønsker vi at det skal foretas en praktisk endring i BORA for å unngå at studenter ved en tilfeldighet ikke publiserer sine oppgaver. Denne endringen ser vi for oss i form av at det ikke lenger skal være mulig å velge ja/nei ved spørsmålet om oppgaven skal leveres inn, men at en på innleveringssiden aktivt må reservere seg fra innlevering. Slik sett vil behovet for reservering ivaretas, samtidig som vi får økt antall masteroppgaver som publiseres.

Vedtatt av Studentparlamentet ved Universitet i Bergen 26.03.12

¹ UiBs strategi 2011-2015, side 7

NOTAT: Etablering av en budsjettpost for åpen publisering ved Universitetet i Bergen

1. Innledning

Høsten 2011 ble det overlevert en innstilling med anbefalinger om institusjonell open access (OA)-politikk og etablering av en budsjettpost for åpen publisering ved UiB.¹ Arbeidsgruppen anbefalte at det etableres en budsjettpost til å betale forfatteravgift ved åpen publisering som en prøveordning. Det ble videre anbefalt at de økonomiske og faglige konsekvenser ved å etablere en slik post må utredes grundig, slik at fakultetene på et kvalifisert grunnlag har mulighet til å vurdere hensiktsmessigheten av en slik post. Formålet med dette notatet er å se på erfaringer fra tilsvarende publiseringsfond ved andre institusjoner, og samtidig kartlegge andel OA-publisering ved UiB i dag. Dette vil kunne gi et grunnlag for å vurdere konsekvensene ved etablering av en budsjettpost for åpen publisering ved UiB. Konklusjonen i dette notatet er imidlertid at en grundig kartlegging av konsekvenser først vil være mulig ved etablering av en budsjettpost som en prøveordning.

Åpen publisering (*gold OA*) kan oppnås ved (1) publisere i rene OA-tidsskrift, eller (2) publisere i tradisjonelle tidsskrift som tilbyr frikjøp av enkeltartikler open access (*hybrid OA*). Åpen publisering skiller seg fra åpen arkivering (*green OA*) på ved at det er den publiserte, fagfellevurderte versjonen av artikkelen som er åpen tilgjengelig. Gold open access finansieres ofte ved forfatterbetaling. Hovedprinsippet er at forfatter eller institusjon dekker utgiften til publisering istedenfor at institusjonen bruker penger på å betale for abonnement. Mange OA-tidsskrift er imidlertid gratis å publisere i, spesielt innenfor humanistiske fag.

Trenden internasjonalt er at stadig flere aktører nå anbefaler at det først og fremst satses på gold open access. Eksempler på dette er *The Finch Report*² i England og den norske Civita-notatet om open access.³ Civita-notatet konkluderer blant annet med: «Universiteter og høyskoler bør utrede finansieringsmodeller som kan få en større del av publiseringen inn i tidsskrifter med Gull OA. Alle institusjoner bør innlede forsøk med publiseringsfond, som skal dekke avgift for artikkelbehandling for egne forskere. Alle institusjoner bør ha en tydelig OA-policy, som de ansatte forskerne kjenner og følger.»

2. Sammendrag

- Tall fra UiT og internasjonalt viser at andel publisering i rene OA-tidsskrift de siste årene ligger på 8-10 %. Hybridpublisering er lavere, trolig på mellom 1-3 %.
- UiB-forskeres publisering i rene OA-tidsskrift i perioden 2009-2012 ligger på omtrent det samme nivået. Det har vært en liten økning de siste årene. Det finnes ingen oversikt over UiB-forskeres publisering hybrid-OA.

¹ Gjennomgang av Universitetet i Bergens ordninger med open access - innstilling fra arbeidsgruppen (2011).

² The Finch Group Report: <http://www.researchinfonet.org/wp-content/uploads/2012/06/Finch-Group-report-FINAL-VERSION.pdf> og Government Response to the Finch Group Report: <http://www.bis.gov.uk/assets/biscore/science/docs/1/12-975-letter-government-response-to-finch-report-research-publications.pdf>

³ Civita-notatet om open access: <http://www.civita.no/publikasjon/nr-16-2012-open-access-allmenn-tilgang-til-forskningsresultater>

- Fordeling etter fakultet (UiB) viser at det er flest forskere tilknyttet det medisinske-odontologiske fakultet og det matematisk-naturvitenskapelige fakultet som publiserer i tidsskrift som er OA, men alle fakultet utenom juridisk publiserer i OA-tidsskrift.
- Tall fra både UiT og UiB viser at det de fleste OA-tidsskrift som det publiseres i er på nivå 1. Årsaken til dette er at det eksisterer få OA-tidsskrift på nivå 2 i NSDs liste over publiseringskanaler.
- Det er ikke alle OA-tidsskrift som tar forfatterbetaling. Det er en større andel OA-tidsskrift innenfor STM-fagene som tar forfatterbetaling enn innenfor HF-fag.
- Det finnes få eksempler på publiseringsfond som støtter hybridpublisering. Årsaken til dette er en skepsis mot denne modellen fordi den innebærer dobbeltbetaling. Et unntak er University of Nottingham, der det estimeres at ca. 5 % av artiklene som produseres ved institusjonen finansieres av publiseringsfondet.
- Resultatet fra UiBs pilotprosjekt «Økt tilgang til forskningsresultater» i 2010⁴ viste at UiB-forskere er lite villige til å egenarkivere sine publikasjoner i BORA. Flere forskere er interessert i støtte til å publisere sine artikler open access. Tilstandsrapport for høyere utdanning 2012 viser at antall artikler gjort tilgjengelig i UiBs åpne forskningsarkiv BORA de siste årene har vært på cirka 9 %.⁵ De fleste av disse artiklene er imidlertid allerede publisert open access.
- Konklusjonen i senere rapporter om open access, som Finch-rapporten og Civita-rapporten, er at det i større grad må satses på støtte til åpen publisering, istedenfor egenarkivering i åpen forskningsarkiv. Årsaken til dette er ..

3. Erfaringer fra UiTs publiseringsfond

Ved å se på erfaringene til andre institusjoner som har etablert budsjettposter for åpen publisering⁶ er det mulig å si noe om de økonomiske og faglige konsekvensene ved å opprette en slik budsjettpost ved UiB. I Norge har så langt fem institusjoner etablert publiseringsfond for open access: Universitetet i Agder, Høgskolen i Buskerud, Nasjonalt senter for helsetjenesten, Høgskolen i Telemark og Universitetet i Tromsø (UiT). Av disse er det kun UiT som har gjennomført en grundig studie av konsekvensene ved å opprette et slikt fond. UiT etablerte sitt fond våren 2011. Her følger en oppsummering av UiTs rapport:

3.1 Retningslinjer for fondet

- Fondet dekker kun ren forfatterbetaling i rene OA-tidsskrifter, ikke hybridsskrifter.
- Korresponderende forfatter må være tilknyttet UiT, og da dekker fondet hele forfatterbetalingen.
- Tidsskriftet må være godkjent på nivå 1 eller 2 og registrert i Directory of Open Access Journals (DOAJ).
- Søkeren forplikter seg til å egenarkivere artikkelen i UiTs forskningsarkiv.

3.2 Økonomi

- Ved budsjettforhandlingene for 2011 ble det satt av kr. 300 000 til publiseringsfondet. Av disse ble kr. 165 079 brukt. I 2012 ble det satt av kr. 309 000, i tillegg til det som ble overført fra 2011. Estimert forbruk 2012 er ca. kr. 400 000. Forbruket er altså nesten fordoblet fra 2011

⁴ Prosjektrapport – Økt tilgang til forskningsresultater: <http://www.ub.uib.no/felles/dok/2010/Okt-tilgang-til-forskningsresultater-prosjektrapport-2010.pdf>

⁵ Tilstandsrapporten for høyere utdanning 2012:

http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/UH/Rapporter_og_planer/Tilstandsrapport_2012_270612.pdf

⁶ Ved de fleste andre institusjoner brukes begrepet publiseringsfond for åpen publisering istedenfor budsjettpost for åpen publisering. Arbeidsgruppen ved UiB har brukt begrepet budsjettpost fordi dette tydeliggjør at hvis en slik post opprettes bør som en post i UiBs ordinære budsjett.

til 2012. De to viktigste forklaringene på dette er trolig a) økt kjennskap til fondet og b) økt open access-publisering ved UiT.

- Gjennomsnittspris på forfatterbetaling i rene OA-tidsskrift er 9000 kroner.
- UiT betaler *Pre-Pay* hos BioMed Central (BMC), som står for ca. 50 % av artiklene som får støtte fra fondet.

3.3 Antall innvilgete søknader

- Totalt er det innvilget støtte til 54 artikler i 2011 og 2012.⁷ Nesten alle søknader er blitt innvilget. De fleste søknadene er fra det helsevitenskapelige fakultet.

3.4 Andel OA-artikler 2011⁸

- Det er antall artikler forfattere ved UiT har en andel i som blir telt, ikke sum forfatterandeler. OA-artikler som er telt med kan ha mottatt økonomisk støtte fra andre institusjoner.
- I 2011 er det registrert 131 artikler med UiT forfattere i OA-tidsskrifter, av 1236 artikler totalt. Dette utgjør ca. 10 %. For 2010 var tilsvarende tall 84 av 1028, altså ca. 8 %.
- Det er det helsevitenskapelige fakultet (Helsefak) som har størst OA-andel med 15 %, fulgt av fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning (HSL) med 8 %, fakultet for naturvitenskap og teknologi (NNT-fak) med 7 % og fakultet for biovitenskap, fiskeri og økonomi (BFE) med 6 %. Det juridiske fakultet og det kunstfaglige fakultet har ingen OA-artikler i 2011.
- Seks av artiklene som mottok støtte er på nivå 2, mens de resterende 48 er på nivå 1. Det eksisterer få OA-tidsskrift på nivå 2 (ca. 1 %).

3.5 Tilgang på OA-tidsskrift

- Tilgang på OA-tidsskrifter er fordelt ganske likt mellom de ulike fakultetene ved UiT (9-14 %).
- Det er kun tidsskrifter som krever betaling som får støtte fra fondet. Tallene på betalingstidsskrift er betraktelig høyere innenfor STM-fagene. Det er dermed STM-fagene som nyter godt av publiseringsfondets virksomhet, mens SSH-fagene per i dag ikke har god tilgang til publiseringskanaler hvor forfatterbetaling er aktuelt. Et annet problem kan være at OA-tidsskriftene innen STM også er større og gir plass til flere artikler enn OA-tidsskriftene innen SSH. Dette kan forsterke skjevhetene mellom STM- og SSH-fagene.
- Andelen artikler som er publisert i tidsskrifter med betaling (APC) er drøyt 60 %. Dette varierer sterkt mellom fakultetene – fra 83 % betalingsbasert hos BFE, til 7 % hos HSL. Dette har sammenheng med at de kommersielle OA-aktørene primært er fokusert på STM-området, mens HSS-området er dominert av de mindre, ikke-kommersielle institusjonsbaserte tidsskriftene. OA-publiseringen hos BFE og Helsefak, foregår, i større grad enn tilbudet av betalings-OA-tidsskrifter skulle tilsi, i tidsskrift som krever forfatterbetaling. Dette kan være et tegn på at betalingstidsskriftene har en større markedsandel (publiserer flere artikler) enn ikke-betalingsbidsskriftene.

4. OA-publisering ved UiB

En kartlegging av open access-publiseringen ved UiB i dag vil gjøre det mulig å si noe om hvordan en budsjettpost for åpen publisering vil fordele seg mellom ulike fakultet. Det vil også være mulig å si noe om kostander basert på dagens publiseringsmønstre. En slik oversikt vil kun gi en oversikt over

⁷ Tall fra 2012 er ikke klare.

⁸ Tall fra 2012 er ikke klare.

publisering i rene OA-tidsskrift, og ikke i hybridtidsskrift. Per i dag finnes det ikke noen enkel metode for å hente ut tallmateriale på hybridpublisering.

4.1 Andel OA-artikler 2009-2012

Data er hentet ut av Cristin, Directory of Open Access Journals (DOAJ) og NSDs liste over publiseringskanaler for å gi en oversikt over UiB-forskeres OA-publiserings i perioden 2009-2012.

Tabell 1: Open Access-publiserings ved UiB 2009-2012⁹, fordelt etter fakultet.

År	2012			2011			2010			2009		
Fakultet	Antall	OA	%	Antall	OA	%	Antall	OA	%	Antall	OA	%
HUM	50	2	4 %	173	7	4 %	156	11	7 %	161	5	3 %
JUR	11	0	0 %	37	0	0 %	41	0	0 %	21	0	0 %
SAMFV	75	5	7 %	123	10	8 %	148	9	6 %	111	6	5 %
PSYK	147	13	9 %	250	24	9 %	237	16	7 %	232	17	7 %
MEDONT	402	69	17 %	793	146	18 %	709	124	17 %	800	111	14 %
MATNAT	336	27	8 %	925	90	8 %	804	77	10 %	803	63	8 %
Totalsum	1021	116	8 %	2301	277	8 %	2095	237	8 %	2108	202	6 %

Forklaring tabell 1:

Tabellen viser antall OA-artikler fordelt fakultetsvis i perioden fra 2009 til og med 15. oktober 2012. Beregningen har tatt utgangspunkt i publiseringsrapporter hentet fra Cristin som viser antall artikler publisert i ulike tidsskrift. Rapport er hentet ut fakultetsvis etter kriteriene vitenskapelige tidsskrift på nivå 1 og 2, og videre kun etter vitenskapelige artikler i disse tidsskriftene. Denne informasjonen er så slått sammen med data fra DOAJ, som viser hvilke av tidsskriftene som er open access. Tabellen viser de OA-artiklene der UiB-forfattere har en forfatterandel. Tabellen viser kun de tidsskrift som er ren OA, og ikke hybridpublisering i tradisjonelle tidsskrift.

Den totale andel OA-publiserings ved UiB har holdt seg forholdsvis jevnt på 6- 8 % i perioden 2009 til 2012. Det høyeste antall OA-artikler finnes innenfor MEDONT (14 -18 %). Noe lavere ligger MATNAT (8 -10 %), PSYK (7-9 %) og SAMFV (5-8 %). For HUM er andelen lavere (3-7 %). JUR har ingen artikler publisert OA. Foruten MEDONT og JUR fordeler altså antall OA-artikler seg noenlunde jevnt mellom fakultetene. Årsaken til forskjellene er sannsynligvis (1) forskjell på tilgang til tidsskrift som er OA og (2) tradisjoner for OA-publiserings innenfor ulike fagmiljø. Her skiller MEDONT seg ut både i forhold til tilgang på OA-tidsskrifter (først og fremst BioMed Central (BMC)) og tradisjon for å publisere OA. UB dekker i dag medlemsavgift hos BMC. Dette innebærer en reduksjon i forfatterbetaling i disse tidsskriftene, og kan ha bidratt til økt andel OA-publiserings hos BMC. I tillegg har et fagmiljø som Senter for Internasjonal Helse tradisjon for å publisere mye i OA-tidsskrifter.

⁹ Registrering i Cristin den 15.10.2012

Noe av innvendingen mot å opprette en budsjettpost for åpen publisering er frykten for at en slik post kan slå urettferdig ut for ulike fagmiljø. Tabellen viser imidlertid at det allerede publiseres en del i åpne tidsskrift ved UiB. Alle fakultetene publiserer i OA-tidsskrift, utenom juridisk, men andelen er høyest innenfor STM-fagene.

I forhold til internasjonale undersøkelser så ligger UiBs OA-publisering litt under gjennomsnittet på 8-10 %.¹⁰ Rapporten fra UiT viser at andel OA-artikler økte ved etablering av fondet fra 8 til 10 %.

Tabell 2: Open-Access-publisering på nivå 1 og 2 ved UiB 2011, fordelt etter fakultet¹¹

2011			
Fakultet	1	2	Nivå 2 %
HUM	7		0 %
SAMFV	7	3	30 %
PSYK	19	5	21 %
MEDONT	125	21	14 %
MATNAT	79	11	12 %
SUM	237	40	14 %

Forklaring tabell 2:

Tabellen viser antall OA-artikler med forfattere fra UiB i 2011 fordelt etter tidsskrift på nivå 1 og 2. Data er hentet fra Cristin, DOAJ og NSDs liste over publiseringskanaler. Tabellen viser at det høyeste antall OA-artikler på nivå 2 er publisert ved det SAMFV-fakultet (30 %). Noe lavere ligger PSYK (21 %), MEDONT (14 %) og MATNAT (12 %). Ved HUM-fakultet var ingen av OA-artiklene publisert i tidsskrift på nivå 2. En årsak til at tallet på OA-artikler publisert i nivå 2 tidsskrifter ikke er høyere er at det ikke finnes mange OA-tidsskrift på nivå 2 i NSDs liste over publiseringskanaler. Denne tabellen viser kun publisering i rene OA-tidsskrift. Hvis OA-publisering i hybridtidsskrifter var tatt med hadde trolig nivå 2-andelen blitt høyere. Dette fordi det finnes flere hybridtidsskrift på nivå 2.

4.2 Tidsskrift med forfatterbetaling

En budsjettpost for åpen publisering vil kun gi støtte til forfatterbetaling. Det er imidlertid ikke slik at alle tidsskrift tar forfatterbetaling. De fleste ikke-kommersielle OA-tidsskrift er gratis å publisere i. Nedenfor er en oversikt over hvordan artikler publisert i OA-tidsskrift med forfatterbetaling fordelte seg mellom de ulike fakultetene i 2011.

Tabell 3: Forfatterbetaling av Open Access-artikler ved UiB 2011, fordelt etter fakultet¹²

År	2011			
Fakultet	Ja	Nei	Sum	%
HUM	1	6	7	14 %
SAMFV	4	6	10	40 %

¹⁰ Bo-Christer Björk ved Den svenske handelshøgskolen i Helsingfors, en av de ledende forskerne på området, har i en e-post til Jan Erik Frantssvåg ved UiT anslått at globalt vil nivået ligge på 10 % OA-publisering i OA-tidsskrift i 2011 (fra UiTs rapport). Tidligere undersøkelser viser at det globale nivået i 2009 var på cirka 8 %:
<http://dx.doi.org/10.1371/journal.pone.0011273>

¹¹ Juridisk fakultet er ikke tatt med fordi fakultetet ikke har publisert artikler i OA-tidsskrift.

¹² Juridisk fakultet er ikke tatt med fordi fakultetet ikke har publisert artikler i OA-tidsskrift.

PSYK	15	9	24	63 %
MEDONT	104	38	146 ¹³	71 %
MATNAT	56	30	90	62 %
SUM	180	89	277	65 %

Forklaring tabell 3:

Tabellen viser antall OA-artikler fra UiB i 2011 fordelt etter tidsskrift som tar forfatterbetaling. Data er hentet fra Cristin og DOAJ. I forhold til hvor UiB-forskere publiserte i 2011 viser tabellen at det var størst andel artikler med forfatterbetaling innenfor MEDONT (71 %), PSYK (63 %) og MATNAT (62 %). Tallene er noe lavere for SAMFV (40 %), mens på HUM-fakultetet var en mye mindre andel av OA-artiklene publisert i tidsskrift med forfatterbetaling. Disse resultatene bekreftes av UiTs undersøkelse. OA-tidsskrift innenfor STM-fagene tar i større grad forfatterbetaling. Innenfor SHH-fagområdene publiseres det også i OA-tidsskrift, men disse er i hovedsak gratis å publisere i. Resultatene på både andel artikler publisert OA og andel av disse som tar forfatterbetaling og gir en indikator på hvordan en budsjettpost for åpen publisering vil fordele seg mellom de ulike fakultetene. Det er sannsynlig at MEDONT, PSYK og MATNAT vil motta størst andel fra et slikt fond, men andel for SAMFV ligger noe lavere. HUM og JUR ville mottatt betraktelig mindre støtte fra en slik budsjettpost så lenge dagens publiseringsmønstre holder seg.

Det er ikke foretatt en undersøkelse på hvordan utgift til forfatterbetaling fordeler seg mellom ulike tidsskrift, og dermed mellom ulike fagmiljø. UiT har foretatt et estimat av gjennomsnittspris på forfatterbetaling i rene OA-tidsskrift, og kommet frem til at det ligger på 9000 kroner per artikkel. Hvis vi tar utgangspunkt i antall OA-artikler publisert med forfatterbetaling ved UiB i 2011 så ville cirka 87 krevd forfatterbetaling. Med en gjennomsnittsutgift på 9000 kroner per artikkel ville utgiftene vært på cirka 783 000 kroner. Trolig ville ikke alle disse hatt behov for å bli dekket av en budsjettpost for åpen publisering ved UiB siden forfatter ofte vil ha mulighet til å motta støtte fra ekstern finansiering eller fra medforfatteres institusjon.

5. Hybrid OA

Hybridpublisering betyr at abonnementsbaserte tidsskrift tilbyr forfattere å frikjøpe enkeltartikler open access. Dette er en tjeneste som mange kommersielle utgivere i dag tilbyr. Ordningen innebærer at fagmiljø publiserer i de tidsskriftene som de tradisjonelt publiserer i, men at forfatter eller institusjon betaler ekstra for at artiklene skal bli open access. Et argument for å gi økonomisk støtte til hybridpublisering er at flere fagmiljø har mulighet til å publisere open access, siden flere tidsskrift tilbyr hybrid-OA. Eksempler på hybrid- OA er Springer OpenChoice, iOpenAccess hos Taylor & Francis og Oxford Open. Gjennomsnittlig forfatterbetaling i hybridtidsskriftene ligger på cirka 15-16 000 kroner, omtrent det dobbelte som for publisering i rene OA-tidsskrift.¹⁴

Det er få institusjoner som er villige til å betale forfatteravgift i hybridtidsskrift. Årsaken til dette er at hybridpublisering innebærer dobbeltbetaling, både ved forfatterbetaling og ved abonnement. Forsvarere av ordningen hevder at støtte til hybridløsninger vil innebære en reduksjon i abonnementsutgifter over tid, og at det å støtte tradisjonelle tidsskrifts OA-løsninger er det neste

¹³ For MEDONT og MATNAT er det på hvert av fakultetene to av tidsskriftene som har status «conditional» forfatterbetaling, og en der det mangler informasjon.

¹⁴ UiTs rapport

realistiske måten å snu dagens publiseringsmønster mot open access. I Norge så diskuteres det om dette kan gjøres nasjonalt gjennom forhandlinger med utgivere.

Det er ikke foretatt mange studier på hybridpublisering. Tall tyder imidlertid på at kun 1-3 % av publiserte artikler i hybridtidsskrifter er publisert OA.¹⁵ En årsak til at modellen ikke har fått mer gjennomslag er nok skepsisen mot den, og dermed også manglende finansiering.

University of Nottingham (UoN) var en av de første institusjonene som opprettet et publiseringsfond til å betale OA-forfatteravgift (i 2006). De skiller ikke mellom støtte til ren OA og hybridpublisering. Fondets utgifter har økt jevnt over tid. I dag finansierer fondet cirka 5 % av artiklene produsert ved institusjonen. Det er en cirka 40-60 % fordeling mellom rene OA-artikler og hybridartikler. Kostandene fordeler seg imidlertid omtrent omvendt (60 - 40 %) på grunn av høyere publiseringskostnader i hybridtidsskriftene.¹⁶ UiT regner med at deres kostnader ville fordobles ved støtte til hybridpublisering.

Hvis de 5 % fra UoN legges til grunn for UiB får vi følgende eksempel for 2011: Av totalt 2305 artikler blir 5 %, det vil si 115 artikler, finansiert av fondet. Med en gjensnittspris på forfatterbetaling på cirka 12 500 (ren OA + hybrid) blir beløpet på forfatterbetaling på cirka 1 437 500 kroner.

Det er vanskelig å gi et estimat på i hvilken grad UiB-forskere publiserer hybrid nå, og det er heller ikke mulig å gi tall på i hvilken grad UiB-forskere ville publisert hybrid hvis forfatterbetalingen ble dekket. Dette fordi det ikke finnes data som per i dag kan gi en samlet oversikt over hvilke tidsskrift som tilbyr hybrid OA, eller i hvilken grad artikler blir publisert hybrid OA.

UBB får jevnlig henvendelser fra forskere som ønsker støtte til publisering i hybridtidsskrift. UiTs erfaring er også at mange av henvendelsene om økonomisk støtte gjelder hybrid-OA istedenfor publisering i rene OA-tidsskrift.

Den erfaringen UBB har med hybridpublisering er et samarbeidsprosjekt mellom fire norske forskningsinstitusjoner og Springer fra juli 2010 til juli 2011. I denne perioden fikk forskere ansatt ved disse institusjonene mulighet til å publisere sine artikler open access via Springer Open Choice uten å betale forfatteravgift. Resultatet var at langt flere forskere publiserte sine artikler open access hos Springer i den perioden prosjektet varte.

Tabell 4: Artikler ved UiB publisert hos Springer Open Choice 2008-2011

Springer OC	2011		2010	2009	2008
Antall artikler	Totalt	OA	48	8	11
		28*			

*Til og med juli

Merknad [IC1]: Tabell ikke ferdig. Fylles ut eller fjernes?

6. Anbefalinger

1. UiB kan være en foregangsinstitusjon innenfor arbeidet med open access i Norge ved å opprette en budsjettpost for åpen publisering. Det anbefales at en slik budsjettpost i første omgang opprettes som en prøveordning i 2 år. Ordningen har som mål å (1) støtte forskere fra UiB som ønsker å publisere i OA-tidsskrift, og (2) utrede de faglige og økonomiske konsekvensene ved å opprette en budsjettpost for åpen publisering.

¹⁵ UiTs rapport og <http://dx.doi.org/10.1002/asi.22709>

¹⁶ UiT har innhentet tallmateriale.

2. Budsjettposten bør, basert på tall fra UiT og nåværende open access-publisering ved UiB, være på størrelsesorden 1 million kroner det første året. Basert på erfaringer fra UiT bør beløpet økes det andre året.
3. En budsjettpost for åpen publisering ved UiB bør i denne omgang ikke støtte hybridpublisering. Argumentet for å opprette et publiseringsfond til kun rene open access-tidsskrift er at dette er en publiseringsform som i dag er viktig for flere fagmiljø ved UiB. Manglende støtte til åpen publisering kan sees som en inngripen i disse forskernes publiseringsfrihet fordi de risikerer at de ikke får publisert i de tidsskriftene som de ønsker. Hybridpublisering bør utredes nærmere som en del av prøveordningen.
4. Erfaringene fra en budsjettpost for åpen publisering ved UiB kan danne grunnlag for arbeidet med åpen publisering nasjonalt.

Vedlegg:

Publiseringsfond ved UiT (utkast)